

Plato

Plato

Jules
Grandgagnage

Schrijver: Jules Grandgagnage

Coverontwerp:

ISBN:

© Jules Grandgagnage

INHOUD

1	Inleiding.....	5
2	Plato's leven in een notendop.....	13
3	Plato en Socrates.....	32
4	Peripatetisch onderricht.....	38
4.1	Ideeënleer of leer der Vormen.....	41
4.1.1	Inspiratie in de wiskunde.....	41
4.1.2	Invloed van Heraclitus en Parmenides.....	43
4.1.3	Onderscheid tussen mening en ware kennis.....	45
4.1.4	Invloed van Socrates.....	47
4.1.5	Invloed van Orfische mysteriegodsdiens- ten.....	48
4.2	De allegorie van de grot.....	50
4.2.1	Plato's opvatting van rechtvaardigheid.....	52
4.2.2	Interpretatie.....	55
4.3	De allegorie van de wagenmenner.....	55
4.4	Plato's kosmologie.....	60
4.5	Plato's kennisleer.....	64
5	De dialogen.....	68
5.1	De dialogen in een notendop.....	70
5.2	Vroegste periode.....	74
5.2.1	Apologie van Socrates.....	74
5.2.2	Charmides.....	79

5.2.3	Crito.....	84
5.2.4	Euthyphro.....	88
5.2.5	Hippias Minor.....	93
5.2.6	Ion.....	95
5.2.7	Laches.....	96
5.2.8	Lysis.....	101
5.2.9	Menexenus.....	104
5.2.10	Protagoras.....	106
5.3	Overgangperiode.....	111
5.3.1	Euthydemus.....	111
5.4	Middenperiode.....	112
5.4.1	Cratylus.....	112
5.4.2	Parmenides.....	114
5.4.3	Phaedo.....	115
5.4.4	Phaedrus.....	123
5.4.5	Staat (Politeia).....	126
5.4.6	Symposium.....	133
5.4.7	Theaetetus.....	138
5.4.8	Gorgias.....	141
5.4.9	Meno.....	149
5.5	Laatste periode.....	153
5.5.1	Critias.....	154
5.5.2	Nomoi (Wetten).....	158
5.5.3	Philebus.....	159
5.5.4	Sofist.....	161
5.5.5	Staatsman (Politicus).....	165
5.5.6	Timaeus.....	168
5.6	Betwiste geschriften.....	185

5.6.1	Alcibiades	185
5.6.2	Clitophon	190
5.6.3	Hippias Major	191
5.7	Niet-authentieke geschriften.....	193
5.7.1	Alcibiades II.....	193
5.7.2	Amatores (Rivales).....	194
5.7.3	Epinomis.....	197
5.7.4	Epistles (Brieven)	199
5.7.5	Hipparchus	199
5.7.6	Minos.....	201
5.7.7	Theages	202
6	Authenticiteit van de werken.....	204
7	Chronologie van de dialogen van Plato	
	206	
7.1	Werken uit de vroegste periode...	206
7.2	Overgangperiode	207
7.3	Werken uit de middenperiode.....	207
7.4	Werken uit de laatste periode.....	208
7.5	Betwiste geschriften.....	210
7.6	Niet-authentieke geschriften.....	210
8	Platonisme.....	212
8.1.1	De Academie	214
8.1.2	Middenplatonisme	215
8.1.3	Neoplatonisme	216
8.1.4	Christendom en platonisme.	216
9	Ideeënleer.....	218
9.1.1	Verwerping van de zintuigen als bron tot kennis	219

9.1.2	Plato's redenering	219
9.1.3	Hiërarchie der Ideeën	220
10	De socratische dialoog.....	222
10.1.1	Wat is een socratische dialoog? 222	
10.1.2	Doel van de socratische dialoog 223	
10.1.3	Twee fasen van de socratische dialoog 225	
10.1.4	Vorm en thematiek van de socratische dialoog.....	226
10.1.5	Ontstaan van het genre	227
10.1.6	Latere beoefenaars van de socratische dialoog.....	229
10.1.7	Eigentijdse socratische dialogen 230	
10.1.8	Verschillen tussen de klassieke en moderne toepassing.....	230
10.1.9	Voorbeelden van moderne socratische dialogen.....	232
11	Plato-commentaren.....	233
11.1.1	Griekse commentaren.....	233
11.1.2	Byzantijnse commentaren ...	235
11.1.3	Islamitische commentaren ...	236
12	Filosoferen over Plato	237
12.1	Plato's allegorie van de grot: hoe word je filosoof?	237

12.2	Plato's Ideeënleer: perfectie als model	252
12.3	Plato's schaduw. Over 'De wereld van Sofie'	258
12.4	Plato in de 21 ^e eeuw	275

1 Inleiding

Plato's invloed op de westerse filosofie kan moeilijk overschat worden. Met enige overdrijving zou je zoals de Brits-Amerikaanse filosoof Alfred North Whitehead kunnen zeggen dat hij alle belangrijke thema's van de filosofie heeft behandeld, en dat het werk van latere filosofen slechts voetnoten waren bij zijn filosofie. Over Plato is al heel wat geschreven door heel geleerde en ernstige mensen. Nochtans zitten zijn dialogen vol ironie en humor die laten uitschijnen dat een behandeling van Plato misschien niet altijd zo ernstig moet klinken. We proberen het.

Plato werd geboren in Athene in 427 v.Chr. en stierf op tachtigjarige leeftijd in 347 v.Chr. Hij leek gezien zijn afkomst voorbestemd te zijn tot een leven als politicus. In het Athene van de 5e eeuw v.Chr. was het gebruikelijk dat burgers van 'goede afkomst' werden opgeleid voor het bekleden van een belangrijke politieke functie. En met die afkomst zat het naar de maatstaven van de Atheense burgerij

wel goed. Plato's vader **Ariston** beweerde zelfs af te stammen van de zeegod **Poseidon** en zijn moeder **Perictione** was verwant met de grote Atheense wetgever **Solon**. Bovendien was zij ook nog eens familie van **Critias**, een van de 30 tirannen die het na het debacle van de Peloponnesische oorlog voor het zeggen hadden. Plato's bedje leek dus gespreid te zijn en een mooie politieke toekomst lachte hem toe. Maar het liep heel anders dan zijn familie had gepland. Wat was er dan misgelopen? Plato ontmoette een man die een zodanige invloed op hem kreeg, dat zijn hele uitgestippelde leventje overhoop werd gegooid. **Socrates**. Een lelijk mannetje met een groot hoofd dat iedereen op de agora lastigviel met zijn vervelende vragen.

Socrates

Wat had hij Plato en de andere jongelingen van goeden huize dan te bieden? Niet veel eigenlijk. In tegenstelling tot de sofisten, die voor geld jongelingen opleidden om goed te leren schrijven en spreken en beweerden over alles kennis te hebben, stelde Socrates slechts zijn onwetendheid in de plaats. Hij ging er zelfs een beetje prat op om te zeggen dat hij de enige Athener was die wist dat hij niets wist, waardoor hij de meest wijze van allen was. Toch kreeg hij in de straten van Athene een steeds groter gevolg van vooral jongeren die niets wilden missen van zijn geïmproviseerde gesprekken.

Socrates was eigenlijk een filosoof die, in tegenstelling tot Plato later, slechts in één ding geïnteresseerd was: het goede leven leiden. En daarmee bedoelde hij niet feesten, pleziermaken en achter de vrouwen aanzitten. (Misschien zou hij dan mogelijk nog meer aanhangers hebben gekregen?) Nee, met 'goed leven' bedoelde hij een deugdzzaam leven leiden. Socrates hield zich niet zoals zijn voorgangers, de natuurfilosofen, bezig met vragen zoals: 'Wat is het oerelement, Is het lucht, water of vuur? (of chocolade?) ' Of 'Waarom is er iets en niet eerder niets'? want dat interesseerde hem niet. De filosofie van Socrates betekende een breuk met zijn voorgangers, want niet de natuur maar de mens was zijn studieobject.

Socrates heeft eigenlijk uitsluitend over ethiek gesproken. Nu zul je zeggen, gaat dit artikel nu over Socrates of over Plato? Laten we nu eens beginnen over Plato, en dat rare mannetje op de agora even achterlaten! Tja, dat gaat niet zomaar. Zelfs na zijn dood bleef Socrates in Plato's hoofd rondspoken en hij verscheen zowat in elke dialoog die Plato schreef. Op die

manier hebben we ons een goed beeld kunnen vormen van de man die zulke grote invloed op Plato heeft uitgeoefend. Socrates zelf schreef namelijk niets niemendal op. Vond hij niet nodig, hij wilde gewoon als een 'horzel' de mensen aan hun vel zitten en ze laten inzien dat ze niet zo wijs waren als ze zelf beweerden. Dat heeft hem geen prijzen opgeleverd. Je weet hoe de mensen zijn, nu en meer dan tweeduizend jaar geleden: als je ze op straat wat belachelijk maakt door hun dierbaarste denkbeelden in vraag te stellen, dan kun je er vergif op innemen dat je op een goede dag de rekening gepresenteerd krijgt. Dat is dan ook met Socrates gebeurd. De goegemeente was zijn provocaties dik beu en Socrates werd door enkele van die brave burgers voor het tribunaal gedaagd.

Socrates, zeiden ze, dat moet nu maar eens gedaan zijn met onze jeugd zo te bederven, ze lopen je verdorie als hondjes achterna op straat en ze verkopen hoe langer hoe meer prietpraat. Bovendien hebben we gehoord dat je de goden niet eert zoals het moet. Herpak je man, betaal een fikse boete en we spreken er niet meer over.

Zoiets in die aard. Maar Socrates, eigenzinnig als hij was, stak me daar een betweterige speech af alsof zijn leven niet op het spel stond en provoceerde het tribunaal door een belachelijke boete voor te stellen. Plato was er ook bij en hij zal, net zoals zijn vrienden, wel geprobeerd hebben om Socrates tot andere gedachten te brengen. Maar zelfs met een terdoodveroordeling boven zijn hoofd bleef Socrates consequent en weigerde toe te geven dat hij iets verkeerd had gedaan.

Rafaëls Plato

Later schreef Plato over die redevoering van Socrates zijn 'Apologie van Socrates'. 'Apologie', dat is zoiets als 'Verdedigingsrede' maar Socrates deugde blijkbaar niet als zijn eigen advocaat, want hij werd stante pede in de

gevangenis geflikkerd en kreeg na zijn verblijf in dat nulsterrenhotel van het management een beker dollekervel aangeboden. Die dronk hij rustig leeg, tot de laatste druppel (betaald is betaald!) en wachtte af tot het goedje via zijn tenen en zijn benen zijn hart bereikte. Zijn afscheidswaarden had hij blijkbaar niet goed voorbereid, want in plaats van een shakespeareaanse monoloog af te steken die ons eeuwen later nog tot tranen toe zou beroeren, zei hij gewoon zoiets als *Jongens, als ik er niet meer ben, vergeet dan niet om een haan aan Asklepios te offeren!* Toch een beetje een vreemde snuiter hoor, die Socrates. Nu, Plato was sterk onder de indruk van de waardige houding van Socrates in het aanschijn van de dood, en besloot klaarblijkelijk om diens denkbeelden op schrift te zetten. Eens hij begon te schrijven was er geen houden meer aan. Hij besloot om als fulltime filosoof aan het werk te gaan, richtte de **Akademie** op en schreef 36 literaire pareltjes van dialogen. Vooral in de dialogen uit zijn 'eerste periode', de eerste jaren na Socrates dood, klonk de stem van Socrates nog duidelijk door. Plato lijkt vrij trouw weer te geven wat Socrates zoal zei en dat gaan we bekijken in de

zogenaamde 'socratische dialogen.' Maar eerst wat over zijn leven.

2 Plato's leven in een notendop

Plato was de zoon van Ariston en Perictione. Hij werd geboren in Athene of misschien in Aegina omstreeks 428 v.Chr., een jaar na de dood van de grote staatsman Pericles. Zijn familie behoorde aan beide zijden tot de voornaamste van Athene. Van Ariston werd gezegd dat hij beweerde af te stammen van de zeegod Poseidon via Codrus, de laatste koning van Athene. De moeder van Plato was verwant met Solon, de Vroeg-Griekse wetgever, en van Critias, een van de 30 tirannen. Niets is geweten over de omstandigheden van de dood van Plato's vader. Waarschijnlijk stierf hij toen Plato nog een jongen was. Perictione trouwde dan met haar oom Ppyrilampes, een bekend aanhanger van Pericles, en Plato werd waarschijnlijk in het huis van Ppyrilampes opgevoed. Oorspronkelijk zou zijn naam 'Aristokles' geweest zijn, die later veranderd werd in Plato ('de brede') omwille van zijn zijn brede voorhoofd of zijn brede schouders.

Iets zinnigs vertellen over het leven van Plato blijft een hachelijke zaak. Alles staat of valt immers met de betrouwbaarheid van de bronnen waar we over beschikken.

Welke zijn die bronnen dan wel?

- in de eerste plaats Plato's leerling en tijdgenoot Aristoteles, waarschijnlijk de betrouwbaarste bron waarover we beschikken. Hij geeft ons informatie over Plato's intellectuele achtergrond. Van hem weten we bijvoorbeeld dat Plato beïnvloed was door de heraclitische filosoof Cratylus (en natuurlijk door Socrates) (Met. 987a32-b10) en geïnteresseerd was in zijn voorgangers, de natuurfilosofen.
- Diogenes Laërtius (200 na Chr.) citeert in zijn 'Levens' onder meer Speusippus, Plato's neef, over het verhaal met de bijen. De 'Levens' staan echter vol roddels, legendes en fictie, wat het tot een weinig betrouwbare bron maakt. Daarbij komt dan nog dat Diogenes Laërtius zijn 'Levens van belangrijke filosofen' zo'n 600 jaar na Plato schreef...

- de 'Brieven' van Plato worden inmiddels voor het grootste deel niet meer aan hem toegeschreven en blijven dus een verdachte bron van informatie. Zelfs de 'Zevende Brief', die wel authentiek lijkt en vertelt over Plato's bemoeienis met de politiek van Syracuse in Sicilië. Plato verwijst voor de rest heel weinig naar zichzelf. Een uitzondering daarop zijn de dialogen Apologie van Socrates (38b6) en de Phaedo (59b10)

Weinig is dus bekend over Plato's vroege leven en scholing vanwege de schaarse verslagen die daarover te vinden zijn. Wat wel vaststaat, is dat de filosoof tot een van de rijkste en meest politiek actieve gezinnen in Athene behoorde. Antieke bronnen beschrijven hem als een pientere hoewel bescheiden jongen die uitmuntte in zijn studie. Zijn vader deed er alles aan om zijn zoon een goede opleiding te bezorgen en Plato moet dus onderwezen zijn in grammatica, muziek, gymnastiek en filosofie door enkele van de meest vooraanstaande docenten van zijn tijd.

Geboortedatum en geboorteplaats

De exacte geboortedatum van Plato is niet bekend. Zich baserend op oude bronnen, schatten de meeste moderne geleerden dat Plato werd geboren tussen 428 en 427 v.Chr. De grammaticus Apollodorus van Athene betoogt in zijn Kronieken dat Plato werd geboren in het eerste jaar van de achtentachtigste Olympiade (427 v.Chr.), op de zevende dag van de maand Thargelion; volgens deze traditie werd de god Apollo geboren op deze dag. Volgens een andere biograaf, Neanthes, was Plato vierentachtig bij zijn overlijden. Als wij Neanthes' versie aanvaarden, was Plato zes jaar jonger dan Isocrates, waardoor het aannemelijk is dat hij geboren werd in het tweede jaar van de 87e Olympiade, het jaar dat Pericles overleed (429 v.Chr.)

De Kroniek van Eusebius noemt het vierde jaar van de 88e Olympiade als zijnde het jaar van Plato, het jaar dus dat Stratocles archon werd, terwijl de Alexandrische kroniek daarentegen de negenentachtigste Olympiade noemt, toen Isarchus archon was. Volgens de Suda werd Plato geboren in Aegina tijdens de

88e Olympiade te midden van de voorbereidingen op de Peloponnesische oorlog, en zou 82 jaar geleefd hebben. Sir Thomas Browne is ook van mening dat Plato werd geboren in de 88e Olympiade. Renaissanceplatonisten vierden Plato's geboorte op 7 november. Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff schat dat Plato werd geboren toen Diotimos archon werd, namelijk tussen 29 juli 428 en 24 juli 427 v.Chr. De Griekse filoloog Ioannis Kalitsounakis is van mening dat de filosoof werd geboren op 26 of 27 mei van het jaar 427 v.Chr. terwijl Jonathan Barnes 428 v.Chr. als Plato's geboortjaar beschouwt. Wat Debra Nails betreft, zij houdt vast aan 424/423 v. Chr.

Het Parthenon in Athene werd tien jaar voor Plato's geboorte voltooid

Plato's geboorteplaats is ook omstreden. Diogenes Laërtius beweert dat Plato "werd geboren, volgens sommige schrijvers, in Aegina in het huis van Phidiades, de zoon van Thales". Als een van zijn bronnen noemt Diogenes de Universele Geschiedenis van Favorinus. Volgens Favorinus werden Ariston en de rest van Plato's gezin door Athene naar het eiland Aegina gezonden om zich daar te vestigen als cleruchs (kolonisten die hun Atheense burgerschap behielden). Daar werden ze echter na Plato's geboorte verdreven door de Spartanen. Nails wijst er echter op dat er geen schriftelijke bron bestaat over zulke veronderstelde verdrijving van Atheense burgers uit Aegina door Spartanen in de periode tussen 431 en 411 v.Chr. Daarbij komt nog dat bij de Vrede van Nicias Aegina onder Atheense controle bleef, en het zou tot de zomer van het 411 duren voor de Spartanen het eiland veroverden. Daarom concludeert Nails dat "Ariston mogelijk een cleruch was (een burger die land kreeg toegewezen in veroverd gebied), mogelijk in 431 naar Aegina ging, en dat Plato mogelijk werd geboren op Aegina, maar geen van deze veronderstellingen maakt een

precieze datering van Aristons dood of Plato's geboorte mogelijk. Aegina wordt ook door de Suda beschouwd als Plato's geboorteplaats.

Familie

Plato's vader was Ariston, van de deme van Colytus. Volgens een traditie, vermeld door Diogenes Laërtius maar betwist door Wilamowitz-Moellendorff, beriep Ariston zich op zijn afstamming van Codrus, de koning van Athene, en van Melanthus, de koning van Messenia. Dit argument komt echter niet voor in de dialogen van de filosoof. Plato's moeder was Perictione, wier familie zou afstammen van de beroemde Atheense wetgever en lyrische dichter Solon. Perictione was de zus van Charmides en nicht van Critias, beiden prominente figuren onder de dertig tirannen tijdens het korte oligarchisch regime, dat volgde op de ineenstorting van Athene aan het einde van de Peloponnesische oorlog (404-403 v.Chr.)

Naast Plato zelf, hadden Ariston en Perictione drie andere kinderen: twee zonen, Adeimantus en Glaucon, en een dochter, Potone, de latere moeder van Speusippus (de

neef en opvolger van Plato als hoofd van zijn filosofische Academie). Volgens de dialoog 'De Staat' waren Adeimantus en Glaucon ouder dan Plato. De twee broers onderscheidden zich in de Slag van Megara toen Plato niet ouder kon zijn dan 5 jaar. Niettemin presenteert Xenophon in zijn Memorabilia Glaucon als jonger dan Plato.

Ariston lijkt te zijn overleden in Plato's kindertijd, hoewel de precieze datering van zijn dood moeilijk is. In de tijd dat Ariston overleed, was het vrouwen door de Atheense wet verboden om juridisch zelfstandig te zijn, waardoor Perictione werd uitgehuwelijkt aan Pylilampes, de broer van haar moeder. (Plato zelf noemt hem de oom van Charmides). Pylilampes had vaak dienst gedaan als ambassadeur voor de Perzische rechtbank en was een vriend van Pericles, de leider van de democratische fractie in Athene. Hij had een zoon uit een eerder huwelijk, Demus, die beroemd was om zijn schoonheid. Perictione schonk het leven aan Pylilampes' tweede zoon, Antiphon, de halfbroer van Plato, die in de dialoog Parmenides, verschijnt. Daarin zegt hij de filosofie te hebben opgegeven om de rest van zijn leven te besteden aan paarden.

Zo werd Plato opgevoed in een huishouden met ten minste zes kinderen met een stiefbroer, een zus, twee broers en een halfbroer.

In tegenstelling tot zijn terughoudendheid om over zichzelf te praten, liet Plato zijn verwanten in zijn dialogen optreden en beschrijft ze daarbij vrij nauwkeurig. Charmides heeft een naar hem vernoemde dialoog; Critias neemt zowel de Charmides als in de Protagoras het woord; Adeimantus en Glaucon spelen een belangrijke rol in de Staat. Op basis van deze en andere verwijzingen (die wijzen op een zekere familietrots) kan Plato's stamboom gereconstrueerd worden. Volgens Burnet is "de openingsscène van de Charmides een verheerlijking van de familierelaties... Plato's dialogen zijn dus blijkbaar niet alleen een gedenkteken aan Socrates, maar ook aan gelukkiger dagen van zijn eigen familie. "

Naam

Volgens Diogenes werd de filosoof vernoemd naar zijn grootvader Aristocles, maar zijn worstelleraar, Ariston van Argos, noemde

hem "Platon", "de brede", op grond van zijn robuuste figuur. Diogenes noemt drie bronnen voor de naam van Plato (Alexander Polyhistor, Neanthes van Cyzicus en niet nader genoemde bronnen), volgens welke de naam van Plato afgeleid zou zijn van de breedte (platutês) van zijn welsprekendheid, of anders aan zijn erg brede (platus) voorhoofd. Al deze bronnen van Diogenes dateren uit de Alexandrische periode waarin veel van de biografische informatie door peripatetische voorlopers werd verstrekt. In de 21e eeuw weerspraken een aantal geleerden Diogenes en voerden aan dat Plato de oorspronkelijke naam van de filosoof was en dat de legende over zijn naam als Aristocles ontstaan was in de Hellenistische periode. WKC Guthrie wijst erop dat Plato een gewone naam was in het oude Griekenland, waarvan er nog 31 gevallen bekend zijn in Athene alleen.

Legenden

Volgens bepaalde fantasierijke verhalen van antieke schrijvers, werd Plato's moeder zwanger door een goddelijk visioen: Ariston had geprobeerd Perictione voor zich te

winnen en met haar te slapen, maar slaagde niet in zijn doel. Toen verscheen de oude Griekse god Apollo aan hem in een visioen, en daardoor liet Ariston Perictione verder ongestoord. Pas toen Perictione van Plato moest bevallen, had haar man betrekkingen met haar. Een andere legende in dat verband vertelt dat, terwijl Plato als kind lag te slapen op de berg Hymettus (waar zijn ouders een offer brachten aan de muzen en nimfen), er bijen waren neergedaald op zijn lippen, een voorteken van de zoetheid van stijl waarmee hij later filosofische discours zou houden.

Onderwijs

Apuleius informeert ons dat Speusippus Plato's "bescheidenheid en snelheid van geest" prees toen hij jong was, en verder dat hij "de eerste vruchten van zijn jeugd verdiend had met hard werken en liefde voor de studie." Volgens Diogenes zou Plato later zelf de volgende eigenschappen karakteriseren als geschenken van de natuur: het gemak om te leren, het geheugen, de wijsheid, de snelheid van begrip, de jeugdige geest en de pracht van de ziel.

Het onderricht van Plato omvatte, zoals bij elke andere Atheense jongen, zowel het fysieke als het mentale; hij werd onderwezen in grammatica (lezen en schrijven), muziek, schilderen en turnen door de meest vooraanstaande docenten van zijn tijd. Hij muntte uit in fysieke oefeningen en Dicaerchus schreef in het eerste deel van zijn Levens, dat Plato worstelde op de Isthmische spelen en alom bekend was om zijn prestaties. Apuleius beweert dat de filosoof ook deelnam aan een openbare wedstrijd op de Pythische spelen. Plato had ook cursussen filosofie gevolgd voor hij Socrates ontmoette. Eerst maakte hij kennis met Cratylus (een leerling van Heraclitus, een prominente presocratische Griekse filosoof) en met de heraclitische doctrines.

Volgens de antieke schrijvers bestond er een overlevering dat Plato's favoriete bezigheid in zijn jonge jaren poëzie was. Hij schreef gedichten, eerst dithyramben en daarna lyrische gedichten en drama's (een tetralogie), maar toen hij Socrates ontmoette keerde hij deze passie de rug toe en verbrandde al zijn gedichten om zich met uitsluiting van al het andere op de filosofie te richten. Er ging ook